

PATROM:
PROJECTE PER A UN DICCIONARI HISTÒRIC
DE COGNOMS ROMÀNICS

El projecte *PatRom* (abreujament *Patronymica Romanica*) té com a objectiu l'elaboració d'un diccionari històric de cognoms romànics. Es tracta d'un projecte concebut pel professor Dieter Kremer de la Universitat de Trèveris (Alemanya) que ha aconseguit, des de l'inici del projecte el 1987, establir una important xarxa de centres i col·laboradors en els diversos dominis lingüístics romànics.¹

El projecte *PatRom* és ambiciós no tan sols pel seu abast (es tracta, com hem dit, d'un projecte panromànic) sinó també pel que pot suposar d'innovació en la metodologia i en la concepció de l'antroponímia com a ciència.

La intenció bàsica del projecte és de «seguir» els noms de família des de la seva creació, mitjançant la recollida de documentació històrica, fins al moment actual. Això permet la superació de diverses mancances que tenen els diccionaris etimològics de noms de família clàssics: la manca de dades històriques i la manca de localitzacions geogràfiques per als cognoms, que són dues de les característiques que solen presentar aquest tipus d'obres. L'absència d'aquestes dades fa que, a vegades, la interpretació etimològica dels cognoms es converteixi en un joc pur de suposicions (o, si més no, que les propostes que s'hi fan no puguin ser demostrades fefaentment). Així, per exemple, s'ha pres com a norma metodològica en els treballs del projecte *PatRom* de no admetre que un nom de família sigui explicat a través d'un nom llatí o pre-llatí si no es pot demostrar d'una manera mínimament satisfactòria que aquell nom s'havia mantingut, com a nom de persona o com a topònim, fins a l'època de creació del cognom.

1. Un resum sobre la gènesi i els objectius d'aquest projecte es troba també en D. KREMER, *El projecte d'un diccionari històric de noms de família romànics (PatRom)*, «Butlletí de la Societat d'Onomàstica», 37 (1989), ps. 59-60. D'altra banda, els col·laboradors del projecte es reuneixen en col·loquis anuals, col·loquis que donen lloc a la publicació d'actes on es poden trobar, a més de contribucions científiques en el camp de l'antroponímia, discussions sobre els objectius i els mètodes del projecte: fins ara s'han publicat les actes dels col·loquis de Trèveris, i Barcelona i Dijon en una col·lecció creada especialment per Niemeyer, on també es publiquen altres treballs d'antroponímia (monografies, fonts).

En una obra com la que es proposa el projecte *PatRom*, hi haurà encara altres resultats científics que es derivaran del projecte (a més del diccionari de cognoms romànics), com, per exemple, els estudis que es podran fer sobre els mecanismes de formació dels noms de persona (incidència i tipus d'ús de formacions derivades amb sufixos, mecanismes i motivacions en l'ús de sobrenoms, etc.) i altres estudis sociològics, estadístics, tipològics, etc., tot això en un àmbit panromànic que permet fer comparacions d'abast més ampli que no pas en un estudi centrat en una sola llengua.

D'altra banda, s'ha considerat necessari de començar a trobar solucions, ja des de l'inici, per als problemes que planteja la concepció de l'estructura lexicogràfica d'una obra d'aquest tipus. Efectivament, la complexitat dels materials que s'hi han d'integrar, la col·laboració d'un equip de redactors i, especialment, les necessitats dels futurs usuaris del diccionari han fet que s'establís una estructura lexicogràfica, ara en fase de proves i de discussió, que s'adeqüi a les necessitats d'aquest projecte, necessitats que són lògicament diferents de les d'altres obres lexicogràfiques que tracten noms comuns. Aquesta discussió teòrica s'ha vist particularment impulsada amb la participació d'alguns col·laboradors del centre del FEW a Basilea.

Des del moment en què D. Kremer es va posar en contacte amb Antoni M. Badia i Margarit per demanar-li la seva col·laboració en el projecte *PatRom*, l'Institut d'Estudis Catalans l'acollí com un dels seus programes de recerca, donant-li, no tan sols el seu suport com a institució i una seu, sinó també els corresponents ajuts pressupostaris i facilitant la utilització de l'ordinador del Centre d'Estudis i Desenvolupaments Informàtics (CEDI) per a les tasques del centre català del *PatRom*.

El centre català, dirigit com hem dit per A. M. Badia, es compon de diverses subseus: Barcelona, Mallorca (J. Miralles) i València (E. Casanova), de les quals Barcelona fa de centre coordinador del domini lingüístic, i compta amb la col·laboració de J. J. Costa pel que fa al Rosselló i també de l'Institut d'Estudis Andorrans.

En el moment de la concepció del projecte *PatRom* ja s'havia fet a Barcelona, en principi com a empresa independent, un buidat exhaustiu dels noms de persona que apareixen en la documentació catalana d'abans de l'any mil, just abans que comenci a generalitzar-se l'ús del doble nom. Aquest *Repertori d'antropònims catalans d'abans de l'any mil*, concebut i fet per J. Bolòs i J. Moran, serà properament publicat per l'IEC i constitueix una important font de dades per a estudis diversos (inclosos els estudis lingüístics, ja que sovint els noms de persona permeten de donar primeres datacions per a certes evolucions fonètiques, i també evidentment estudis més pròpiament antropònims), a més de ser també una font de dades per als treballs del projecte *PatRom*.

Fins aquest moment, les activitats del centre català de *PatRom* s'han centrat, en primer lloc, en la recollida de documentació històrica antroponímica, cosa que es fa en tots els centres que treballen en el projecte amb un programa informàtic creat *ad hoc*; fins ara s'han transcrit i informatitzat uns quaranta mil noms de persona, bàsicament de fonts originals del segle XIV (hi ha també una gran quantitat de materials transcrits però no informatitzats de Mallorca i València), també es disposa d'algunes fonts del segle XVI (p. ex. el fogatge general de Catalunya de 1553) i s'estan establint els criteris per a la informatització i el tractament dels materials dels segles XII-XIII, que presenten una problemàtica particular, ja que no existeixen llistes nominatives d'aquesta època i els noms es troben, a més, en documents de redacció llatina. La documentació històrica és posteriorment sotmesa a un procés de normalització per permetre així la seva integració en el que han de ser els articles del futur diccionari.

També es disposa en aquest moment dels materials, ja informatitzats, corresponents al cens d'habitants de les zones de parla catalana de l'estat espanyol (uns setze milions de noms, ja que cada persona en porta dos); a aquests materials s'afegeixen els corresponents a la resta del domini lingüístic. El tractament d'aquesta quantitat enorme de materials, fet en el CEDI, permetrà obtenir dades estadístiques sobre la freqüència dels cognoms i les dades geogràfiques sobre la seva distribució i la seva localització; aquestes dades, ultra llur interès intrínsec, seran molt útils també per a proporcionar explicacions històriques sobre els noms de família catalans.

A més dels treballs propis amb els materials del nostre domini lingüístic, que han de constituir l'aportació catalana al diccionari romànic, els membres del centre català del *PatRom* col·laboren també amb el centre director de Trèveris tant pel que fa als aspectes de reflexió teòrica sobre l'estructura i la concepció del diccionari romànic, com també en la redacció d'alguns dels articles-models (d'abast romànic) que es preparen per donar-los a conèixer, en revistes especialitzades, a la comunitat científica.

Els fruits d'aquest gran projecte evidentment no poden ser immediats, però sí que es pretén que comencin a aparèixer en un límit raonable de temps. El resultat serà, no tan sols el gran diccionari històric de noms de família romànics, sinó que també és previst que per a cada domini lingüístic es publiqui un diccionari unilingüe; d'altra banda, en el marc del projecte *PatRom* apareixeran de ben segur noves edicions de fonts importants per a l'antroponímia i nous estudis monogràfics que vindran a enriquir els estudis d'antroponímia catalana.

MARIA-REINA BASTARDAS I RUFAT
Universitat de Barcelona